

БЕЗЦІННИЙ ДОСВІД ВИХОВАННЯ

Зараз людство переживає серйозну системну кризу. Через постійне прагнення суспільства до добробуту і накопичення матеріальних цінностей значною мірою втрачені розуміння та відповідальність за моральне здоров'я як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Актуальною для нашого часу є теза: «Те, що моральне – корисне для суспільства». Перефразовуючи ці слова, відомий економіст нашого часу М. Шмельов зауважив: «Все, що аморальне – неекономічне» [1, 23]. Адже будь-які аморальні накопичення благ зрештою призводять до руйнування особистості і народу в цілому. А тому люди, небайдужі до того, що зараз відбувається в суспільстві, намагаються шукати шляхи і засоби виходу з критичної ситуації.

Сьогодні ми все частіше звертаємося до забутого досвіду, до тих законів минулого, дотримання яких буде основою для «здорового» розвитку суспільства в усіх його аспектах (моральному, економічному, політичному, соціальному та ін.). Але більшість спроб створити прийнятну для всіх форму життя не були серйозними, вони не мали глибокої духовної основи, не були послідовно продумані.

Практично єдиним вдалим прикладом побудови високоморального, одухотвореного, науково обґрунтованого людського об'єднання був досвід Трудового Братства М. М. Неплюєва.

Успіх цього починання був зумовлений чітким розумінням принципів і цілей створення нової спільноти, відносини у якій спиралися на глибокі моральні корені і ґрунтовні наукові знання. І, звичайно ж, основою для товариства була видатна особистість самого М. М. Неплюєва - християнського філософа, юриста, видатного організатора і педагога, суспільного діяча європейського масштабу.

М. М. Неплюєв, відмовившись від блискучої кар'єри дипломата, від багатого майбутнього, присвятив своє життя справі освіти дітей, турботам про поліпшення морального і матеріального становища селян. Метою Неплюєва було формування нового морального обличчя людини: вільного, свідомого християнина, який володіє «міцною волею до добра, любов'ю до Бога і ближніх», здатного односпайною колективною діяльністю «створювати життя на нових дорогах» [2, 348].

Вершиною діяльності Неплюєва-педагога і просвітителя стало створення Хрестовоздвиженського Трудового Братства, яке проіснувало з 1889 по 1917 рр. (у тому числі і декілька років після смерті засновника).

Статут цього братства передбачав два основних розряди його членів: повноправні брати (меншість) і прийомні. Повноправні були господарями всього братського маєтку, вони брали участь у виборах і встановлювали уклад життя Братства. Прийомні брати на рівних користувалися прибутками Братства, але не брали участі ні у виборах, ні у вирішенні найважливіших питань життя общини. Повноправні брати складали Думу – найвищий орган управління Братством. Головою думи був вибраний М. Неплюєв. Його вважали охоронцем Братства.

Всі жителі Братства, як сімейні, так і ті, які не перебували у шлюбі, об'єднувалися за видами діяльності у великі «братні родини»: сім'я вчителів, хліборобів, молочників і т.д., кожна з яких носила ім'я одного з шанованих святих, мала окрему кімнату в загальному багатоквартирному будинку, а несімейні жили в гуртожитку. Братську сім'ю очолював старшина, вибраний членами даної родини. Він керував виробничою діяльністю і відповідав за моральне і духовне життя сім'ї. Чоловіки й жінки мали рівні права. Діти виховувались у дитячих садках, а з восьмилітнього віку навчались в школах. Практично всі братчики мали першокласну професійну освіту, що відповідає нинішньому рівню «бакалавр» (багато хто мав, крім того, університетську освіту).

У Братстві все рухоме і нерухоме майно, окрім предметів особистого вжитку, вважалося колективною власністю. Братські сім'ї працювали на ланах, фермах, у майстернях, вирощували сади, вчителювали в школах, керували заводами.

Братські угіддя славилися високим агрономічним рівнем. Урожайність сільськогосподарських культур на полях братчиків (при не дуже родючих ґрунтах цієї місцевості) більше, ніж у 2,5 рази перевищувала середню врожайність у Чернігівській губернії (однієї з розвинених губерній в Україні) [1, 24].

Значна увага приділялася інтелектуальному, естетичному та фізичному розвитку членів товариства: працювала бібліотека, викладались музика, малювання, проводилися літературні вечори, ставилися вистави, братчики грали в шахи, займалися гімнастикою.

Духовною основою Братства були три головних моральних принципи, три начала: Віра, Любов і Праця.

Головною метою в житті Хрестовоздвиженського Братства, за визначенням самого Неплюєва, була: «... організація добра, практичне втілення християнської правди шляхом злагодженого життя, взаємовідносин і всіх видів роботи на основі любові до Бога і братолюбства» [2, 350].

Життєдайною силою, яка надихала М. Неплюєва, була глибока віра в Бога і християнська ідея вільного людського єднання, «всесвітнього братерства в ім'я Христове». Ґрунтуючись на священне писання і керуючись своїм глибоким відчуттям Бога як джерела святої благодатної любові, Неплюєв розвинув цілісну релігійну систему, ядром якої було поняття Бога-Любові.

Формула християнської гармонії духу, висловлена М. Неплюєвим, виходить зі схеми: Любов – Розум – Відчуття, де «розум, підкорюючись любові, має панувати над відчуттями». Новий Заповіт і, особливо, Молитву Господню він «переживав як програму життя для усякого свідомого християнина» [2, 340].

Таким чином, Трудове Братство поєднувало в собі всі види кооперації та благодійності, взаємодопомоги і турботи про старших, хворих, вдів і сиріт.

Л. М. Толстой закликав своїх сучасників не судити про справу Неплюєва по тому, яку користь він приніс чи не зумів принести народу [3, 145]. В освітньому і моральному відношеннях Братство досягло незвичайних результатів, і в наш час вже третє і четверте покоління його вихованців належить до культурної еліти пострадянських країн.

У Трудовому братстві М. М. Неплюєва виховувалися такі визначні діячі науки і культури, як український композитор П. І. Сениця, учні-садівники С. Ф. Черненко, його донька К. С. Черненко, професор П. П. Дорофеев, лауреат Державної премії селекціонер П. І. Терницький, конструктор М. В. Бондаренко, професор А. М. Столяренко, ґрунтознавець П. А. Костюченко, професор-вулканолог Софія Набоков, родина Фурсеїв, у якій були і є художники й учені та багато інших.

І лише зараз, через століття, ми можемо оцінити досвід Неплюєва та його Братства і з упевненістю сказати, що найголовніша спадщина Неплюєва – нематеріальна, незрима – у впливі на духовність майбутніх поколінь.

Література

1. Мельник Л. Г. Состоявшаяся утопия (историческая хроника или воспоминания о будущем?) // Механізм регулювання економіки. – 2009. - № 1. – С. 22-25.
2. Неплюев Н. Н. Полное собрание починений. Т. 4. – СПб.: Тип. В.А.Тиханова, 1903. – 465 с.
3. Толстой Л. Н. Полное собрание сочинений в 90 т. Т. 68. - М.: Л. Гос. изд. художеств. лит., 1928-1958. – 236 с.